

Ismail Cem
Şakir Eczacıbaşı
Ufuk Esin
Nilüfer Gölle
Bozkurt Güvenç
Talat Halman
Hüseyin Hatemi
Doğan Hızlan
Ekmeleddin İhsanoğlu
Emre Kongar
Ioanna Kuçuradi
Metin Sözen
Hıfzı Topuz
Stefan Yerasimos
Tahsin Yücel

Kültür Girişimi

KÜLTÜR POLİTİKALARI SEMPOZYUMU

İstanbul, 26-28 Ekim 1998

KÜLTÜREL VE
DOĞAL VARLIKLARIN
YAĞMALANMASI
SORUNU

OKTAY EKİNCİ

Emirbaş No: 960514

İş No: 96506

KÜLTÜREL VE DOĞAL VARLIKLARIN YAĞMALANMASINDA POLİTİKALAR VE UYGULAMALAR

OKTAY EKİNCİ

Çok az ülkede tarihsel ve doğal miras,Türkiye'deki kadar iç içedir ve hatta bir bütünlük gösterirler. Zaten doğal zenginliklere de kültürel içerikli sosyolojik bir kavram olarak **"miras"** değeri yüklenmesi bile bu bütünlüğün sonucudur. O kadar ki doğal miras, aynı zamanda kültürel bir zenginlik olarak da kabul edildiği için, yine çok az ülkede örneği görülebilecek biçimde **Kültür Bakanlığı'nın** ilgi ve sorumluluk alanı içinde yerini almıştır. Özellikle son 10 yıl içersinde **"SİT"** kapsamına alınan koruma alanlarının çoğunlukla **"doğal SİT"** statüsünü taşıması, hatta türlü nedenlerle tehdit ve tahribat altında bulunan kimi orman alanlarının bile orman mevzuatı ve Bakanlık örgütüyle yetinilmeyerek Koruma Kurulları'nca doğal SİT ilan edilmesi, bunun da ötesinde vasıflı tarım arazilerinin ve dahası içme suyu havzalarının bile aynı statü içinde korunmaya çalışılması.... böylece ülkedeki hemen tüm **"yaşam kaynaklarının"** korunması konusunda ilgili bir çok yasa ve kurum varken öncelikli yükümlülüğün koruma mevzuatı ve Kültür Bakanlığı'nda yoğunlaşması, Türkiye'ye has bir gelişme olsa gerek....

Ne var ki bu özel durumun temel gerekçesini de yine Türkiye'nin **"kendine has tarihsel ve doğal konumu"** oluşturuyor. Çünkü yaşadığımız coğrafya, insanlık tarihi açısından binlerce yıldır zaten göçer ya da yerleşik toplulukların sürekli yaşadıkları, bunun da ötesinde aynı tarihle bütünleşen bir uygarlıklar zinciri yarattıkları çok özel bir coğrafya. Yine bu ülkenin iklim ve doğa koşulları da işte bu yerleşme zenginliğinin ve köklü uygarlıkların hem varoluş nedeni, hem esin kaynağı, hem de yaşama ve gelişme ortamı. Bu nedenle de dünya tarihinin insan yerleşimlerine ait en zengin mirasının Anadolu'da olması bir rastlantı olmadığı gibi, bu mirasa aynı tarih boyunca can suyunu veren doğal yaşam ortamlarının da sadece ekolojik kaygılarla değil, aynı zamanda ve kimi yerde de daha güçlü bir istemle **"kültürel bir değer"** olarak koruma altına alınması çabaları yine bir rastlantı değil. Örneğin Anadolu'daki sayısız antik kent kendisini tarih içinde de besleyen ve sarmalayan doğal çevresinden nasıl ayrı düşünülemez ise, bir **İstanbul** kendi doğal coğrafyasından, bir **Kayaköyü** hemen önündeki bereketli ovasından, bir **Diyarbakır** Dicle'den, bir **Cumalıkızık** Uludağ'ın eteklerinden ve diğer tüm tarihsel kentlerimiz de benzer çevresel değerlerinden ayrı düşünülemez ve yine bunlar aslında ayrı ayrı da korunamaz.

Söz gelimi Kanada ormanlarıyla **Kazdağı'ndaki** ormanlar arasındaki fark da işte bu kültürel geçmişle bağlantılıdır. Birincisi sadece doğal zenginlik sayılırken ikincisi **"efsanelerle"** de kimlik bulan yaşam ve kültürle yoğrulmuş gerçek bir SİT'dir.

Ya da ABD'deki uçsuz buçaksız tarım alanlarıyla **Bursa ovası** arasındaki fark da insan yerleşimleri tarihi açısından taşıdıkları ayrılıklardan kaynaklanır ve bu örnekte de birincisi sadece ekonomik bir zenginlikken, diğeri tarihe büyük bir başkent de armağan eden köklü bir uygarlık değeridir....

İşte böylesine bir özellik nedeniyle de Türkiye'nin Kültür Bakanlığı'na bağlı Koruma Kurullarının adı, aynı zamanda ilgili yasanın da yine adına ve amacına uygun olarak yakın geçmişten bu yana artık **"Kültür ve Tabiat Varlıklarını"** Koruma Kurullarıdır. Aynı nedenle söz gelimi ÇEKÜL Vakfı bir yandan doğal değerleri öbür yandan

tarihsel mirası yaşatmak için çaba gösteren bir sivil toplum kuruluşu olarak_ **“çevre ve kültür değerlerini birlikte koruma”** amacını adına da yansıtırken,**Mimarlar Odası** da mimarlığın ulusal ve evrensel sorumlulukları arasında sadece mimari mirasın ya da tarihsel kent dokularının korunmasını değil, aynı zenginliğin ayrılmaz parçası olan doğal çevrenin de gözetilmesini görüyor. **Çevre Bakanlığı** bile kültürel çevre değerleri üzerinde yoğunlaşmış olmasa bile, örneğin Özel Çevre Koruma Bölgeleri’ndeki yerleşmeler için düzenlediği imar planlarında,ekolojiyi,faunayı ve florayı gözetme hedefleriyle yetinmeyerek, **“yöresel mimari kültürle uyumlu ve bu kültürü sürdüren”** bir yeni yapılaşma ilkesine imar hedeflerinin en başlarında yer veriyor.. Yani, özetle,10 bin yıldır uygarlıklarla kimlik bulan Türkiye için bu kimliğin temel kaynağı kültür ve doğa değerlerinin kuçaklaşması ve tarihi birlikte yazmalarıdır. Dolayısıyla ve hiç tartışmasız geleceği de yine birlikte yazmaya aday olmalarıyla ancak uygarlıklar da gelişme ve ilerleme şansını bulabileceklerdir.

YAĞMA DA “AYRIM” GÖZETMİYOR

Tarihsel ve doğal mirasın ülkemizdeki bu bütünselliği, aynı değerlerin korunmasında **“karşı cepheyi”** oluşturan rant ekonomisine dayalı yağmacılığın da yine bu zenginlikleri bir bütün olarak ve çoğu kez ayırım yapmadan hedef seçmesini ve tahrip etmesini beraberinde getiriyor.

Ranta dönük yapılaşma talepleri , örneğin sadece eski kent dokusuna apartman yüklemekle kalmıyor, bu dokunun yaşam kaynağını oluşturan tarım,orman ve yeşil alanlara da aynı amaçlı imar uygulamalarını taşıyor.

Yine aynı örneklerle devam edecek olursak,Bursa’daki geleneksel ev ve sokakları ortadan kaldıran imar politikalarıyla kentte yer kalmayınca bu kez Bursa Ovası’nda yeni yerleşmeler kurmaya başlayan politikalar da aslında bir bütünlük içindeler. Benzer şekilde İstanbul’u çevreleyen ormanlar ve su havzalarında kentin doğal dengelerini alt üst eden yeni yerleşmeler, zamanlama ve davranış olarak yine İstanbul’un tarihsel kent merkezlerini oluşturan Süleymaniye,Zeyrek,Galata gibi semtlerin yıkıma ve yok oluşa terk edildiği bir süreci paylaşıyorlar. Böylece kentin kültürel kimliğinin yitilmesiyle,doğal zenginliklerin tahrip edilmesi **“eşzamanlı”** olduğu gibi,buna yol açan koruma ve imar politikaları da aynı amaç ve beklentilerde birleşiyor,hatta bütünleşiyorlar.

İşte bu ekonomik ve siyasal ortaklığın genel karakteri de yine rant ekonomisinin yapısal özellikleriyle beslenen **“yağmacılık”** olarak öne çıkıyor. Yani, topluma ait olan değerlere kişisel çıkarlar ve kısa vadeli beklentiler için el koymak,onları bugünün ve geleceğin toplumsal yararlarından koparmak ve hatta bu amaçla yok olmalarına bile yol açan bireysel talan davranışlarını-tıpkı tarihteki gibi-meşru sayan bir politikayı giderek sürekli kılmak.....

İLK BÜYÜK DALGA: “YIK-YAP-SAT”...

Türkiye’de, topluma ait kültürel,doğal ve kentsel miras üzerindeki yağmacı politikaların,yukarıdaki tanımı da içeren süreçleri yaratmaya dönük olarak ilk büyük dalgası,hiç kuşkusuz 1950’li yıllarda yaşandı. Özellikle **“Kat-Mülkiyeti Yasasıyla”** da hukuksal bir teşvik ve güvence altına alınan -**“yık-yap-sat”** politikası,yine o yıllarda tarihi kentlerimizin büyük çoğunluğunda henüz varlığını ve hatta işlevini sürdüren sivil

mimarlık örneği yapıların ve bunların oluşturduğu geleneksel kent dokularının **“kat karşılığı ticari sözleşmelerle”** gözden çıkartılması anlamına geliyordu.

Nitekim yine aynı dönemde üretilen imar planlarında da kültür varlığı niteliğindeki yapılar ve onların oluşturduğu peyzajlar hiç dikkate alınmadan, bu politikanın beklentilerine uygun şekilde kat yükseklikleri ve yol genişlikleri belirlenirken, aynı imar planlarını destekleyen ve tamamlayan **“tip imar yönetmeliklerinde”** de arsalarla verilen bina yüksekliklerinin cephe alınan yolun genişliğine göre saptanması kuralı getiriliyordu. Bütün bunlar da 1950’lerin ikinci yarısında henüz sadece 40 yaşlarında olan, 20.yüzyıl başlarına ait özgün yapıların bile yine henüz belli bir kalite içinde konut işlevi görmelerine karşın **“kat karşılığı”** anlaşmalarla yıkılması ve bulundukları arsada daha yüksek apartmanların yapılmaya başlanması sürecinin bugünlere dek süre gelen yasa dayanaklarını oluşturdular.

Belki bir ayrıntı olacak ama; kat mülkiyeti hukukunun kültürel mirasa karşı tam bir duyarsızlık içermesinin ilginç kanıtlarından biri de özellikle ahşap binaların restorasyonunda son yıllarda sıkça rastlanmaya başlanan **“ahşap döşeme”** sorunudur. Her katı bağımsız bir bölüm olarak düzenlenmesine olanak veren büyük boyutlu ve çok katlı ahşap yapılar, eğer bağımsız katları arasında yine özgün şekline uygun olarak ahşap döşemeyle restore edildikleri taktirde, kat mülkiyeti mevzuatına getirilen **“betonarme döşeme”** zorunluluğundan ötürü o katlara ait müstakil tapu alamıyorlar. Bu yasal dayatma yüzünden de bir çok sivil mimarlık örneği bina, aslında kültür kimliğinin ayrılmaz parçası olan özgün ve geleneksel mimari strüktürü ve malzeme özellikleri korunabilecek şekilde ve hatta yıkılmadan restore edilebilecekken, ekonomik rantabiletisini de elde etmek adına kat mülkiyetiyle çok sahipli kullanıma kavuşturulması için yıkılıyor ve yeniden betonarme olarak inşa ediliyor.

Temelleri 1950’lerde atılan ve toplumu da kolay yoldan varlıklı olma kültürü ve alışkanlığına sürükleyerek **“eski eser düşmanı”** yapan bu politikanın özellikle 1970’ler ve 1980’lerdeki yeni dalgalanmalarına geçmeden önce, 1923-1950 döneminin genel karakterine de kısaca dönmek yerinde olacak. Çünkü, özellikle Cumhuriyet’in ilk yirmi yılındaki resmi söylem ve politikalara bakıldığında, sadece siyaset alanında değil, kültürel miras konusunda da 1950 sonrasının tam tersi bir tutum izlendiğini görüyoruz. Bunun nedeni de hiç kuşkusuz yine ekonomik kalkınma tercihlerindeki temel farklılıklar ve buna koşut olarak da **“tarihsel birikimler”** üzerindeki farklı duyarlılıklar....

Koruma alanındaki bir çok kaynakta ve hatta akademik çalışmalarda, Türkiye’de bu sorumluluğun bir **“devlet görevi”** olarak başlatıldığı tarih **1954** olarak veriliyor. Yani, **Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu**’nun (GEEAYK) kurulduğu ve bunu da içeren 1710 sayılı **Eski Eserler Kanunu**’nun yürürlüğe girdiği yıllar...

Bu tarih, aslında korumacılığı bugünkü büyük sorunlarla karşı karşıya bırakan arsa ve arazi spekülasyonunda dayalı ilk imar politikalarının başlatıldığı tarihlere de denk düştüğü için ilginç gelse bile, hem 1710 sayılı yasanın hem de GEEAYK’in **“amacına”** bakıldığında ortada büyük bir çelişkinin de olmadığı görülüyor.

mimarlıkla mühendisliğin apayrı iki uzmanlık alanı olduğu adeta unutulmuştur. Bugün bile sayısız belediye ve hatta kimi valilikler, inşaat mühendislerince düzenlenen mimari projelere inşaat ruhsatı için onay verebilmektedirler. 3194 sayılı İmar Yasası'nda bunu engelleyen hükümler ise belediyelere ve valiliklere yaptırım uygulamak ve onları denetlemekle yükümlü kurumlar da aynı bilinç eksikliği içinde yönetildiklerinden, kağıt üstünde kalmaktadır. Böylesi bir süreçte, yani yapıların mimarisiyle ilgili tasarımların mimarlarca yapılması gereğinin bile yerleşik bir kural haline gelemediği bir ortamda, Fransa'da 150 yıl önce gündeme getirilen **"mimarlar arasındaki uzmanlık ayrımını"** savunmak ise aydınlanmayı özümsemiş belli bir azınlık dışında toplum genelinde yankı bile bulmuyor, hatta **"lüks bir istem"** olarak görülüp, gereksiz sayılabiliyor.

Cumhuriyet devrimini başlatan kadrolar arasında kültür varlıklarına verilen önemin aydınlanmaya bağlı düşünsel kökenlerle birlikte ikinci temel nedeni de **"ulusal bağımsızlık"** ilkesi ve buna bağlı **"kimlikli bir ülke"** olma özlemi ve hedefidir. Bu ilkenin kültürel alandaki güvencesini **"Anadolu uygarlıkları"** oluştururken, uluslar topluluğu içinde ve devletler arasında **"kişilikli bir ülke"** olarak yer almanın öncelikli kaynakları da yine aynı uygarlıklarla kazanılmış tarihsel birikimlerle belirlenmiştir.

Örneğin, **Atatürk** Anadolu'daki arkeolojik ve tarihsel mirasla ilgili İnönü'ye gönderdiği **23/Mart/1933** tarihli mektupta şöyle diyor:

"Memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ilerde tarafımızdan" meydana çıkarılacak ilmi bir surette muhafazaları için müze müdürlüklerine ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehhasıslarına kati lüzum vardır. Bunun için maarifçe harice gönderilecek talebeden bir kısmının bu şubeye tahsisi muvafık olacağı fikrindeyim..."

Benzer şekilde **İnönü** de aynı dönemlerdeki **"Başvekil"** sorumluluğu altında valiliklere gönderdiği ünlü genelgesinde Cumhuriyet Hükümetinin kültürel mirasa verdiği önemi şöyle vurguluyor:

"Hükümetçe mühim maddi fedakarlıklar ihtiyar edilerek memleket içindeki milli ve tarihi eserlerin tamirine ve hatta çok eski zamanlara ve yabancı medeniyetlere ait eserlerin toprak altından çıkarılmasına çalışıldığı halde sarih nizamla ve mükerrer tebliğ ve ihtarlarla rağmen imar mevhumunu yanlış anlayan bazı memurların bu hususta ufak bir ihtisası bile olmadığı halde görüş ve muhakemeleri bakımından ehemmiyetsiz sandıkları çok kıymetli milli eserlerimizi bimehaba yıkmakta ve yıktırmakta oldukları teessüfle görülmektedir....."

İnönü aynı genelgesinde bütün bunlara **"katiyen meydan verilmemesini"** istiyor ve valilere talimatını şöyle noktalıyor; **"aksi takdirde yıktıranlar ve müsamaha edenler hakkında şiddetle takibat yapılacağını tamimen beyan ederim, efendim"**

Yine Atatürk'ün, **Çanakkale savaşları** ile **Troia Savaşları** arasında Anadolu'nun korunması bağlamında kurduğu anlam ilişkisinin temelinde de ulusal bağımsızlık ilkesiyle tarihsel miras arasındaki kültürel bütünlüğü önemsemiş olması yatıyor. Benzer şekilde, örneğin İstanbul-Azapkapı'daki Mimar Sinan'a ait **Sokullu**

Camisi'nin 1930' larda yapılan onarımına ait "Cumhuriyet dönemi kitabesindeki" şu ifadeler de aynı kadroların çağdaş uygarlığa yakışır bir yöresel kimlik arayışı içersinde yine bu ülkenin tarihsel birikimlerine verdikleri önemi özetliyor: **"Bu camii şerif tamamen harab bir duruma girmiş iken, Cumhuriyet eliyle yeniden tamir ve ihya edilmiştir.1941"**

(Kitabe'deki **"Cumhuriyet eliyle"** deyiminin taşıdığı bilinç ve anlamı özellikle dikkatlere sunmak istiyorum)

Aynı yıllarda sadece İstanbul'da değil, yurt düzeyinde gerçekleştirilen çok sayıda restorasyon, bakım ve onarım uygulamaları ve hatta arkeolojik kazıları için de genel bütçeden ayrılan payın, günümüz Türkiye'sinde Kültür Bakanlığı'nın tüm hizmetleriyle ilgili bütçeden aldığı paydan yaklaşık 20-30 kat daha fazla olduğu da bir çok kaynakta vurgulanan bir gerçek....

Uygarlıktan Yağmacılığa ...

Peki ne oldu da tarihsel mirasa karşı bu düzeydeki bir devlet ilgisi, 1950'ler ve çok partili demokrasi dönemiyle birlikte yerini aynı mirasa karşı duyarsız ve yıkıcı bir imar politikasına bıraktı.?

Kuşkusuz bu sorunun yanıtını sadece **"yık-yap-sat"** düzeninin başlamış olmasıyla ve giderek tüm kentlerimizi, hatta ilçe ve belde merkezlerimizi etkisi altına almasıyla açıklayamayız.

Aslında bu **"kültür yoksunu"** imar sürecine de neden olan politika değişikliğinin temelinde, bir bakıma Cumhuriyet'in ilk dönemlerdeki tarihsel mirasa duyarlı çabaların dayanağını oluşturan aynı iki önemli kavramdan hızla **"uzaklaşılması"** yatıyor. Yani, öncelikle **"aydınlanmacı"** düşüncelerin ülke yönetimindeki etkisini giderek yitirmesi buna koşut olarak da bağımsızlık ilkesiyle yoğrulmuş bir ulusal kimlik ve Anadolu uygarlıklarıyla bütünleşmiş **"kültürel içerikli bir tarih bilincinden"** uzaklaşılması...

Nitekim, bu sürecin günümüzde ulaştığı davranış düzeyine şöyle bir bakacak olursak; örneğin tarihi konakların ya da eski ahşap evlerin korunmasına karşı **"pragmatik reflekslerle"** karşı çıkanlar artık sadece laik giysili ve kravatlı inşaat şirketi sahipleri değil. Aynı konakların ait oldukları Osmanlı dönemine siyasal olarak öykünen ve hatta günlük giyimlerinde de "Cumhuriyet öncesi" giysileri tercih eden radikal dinciler bile İstanbul'daki 18. Ve 19. Yüzyıl mimari dokusundan elde kalanları yaşatmaya dönük SİT kararlarına tepki duyuyorlar.

Yine örneğin **"Tarihi Yarımada"** bölgesindeki Osmanlı dönemi kentsel mirasını göz ardı eden bir imar planı 1980'lerin **"muhafazakar ve liberal"** kimlikli yerel yönetimince hazırlanırken, bu imar planının gerçekten korumaya hizmet etmesi için 1995'de alınan SİT kararına karşı da idare mahkemesindeki **"iptal"** davası bu kez **"muhafazakar ve islamcı"** bir yerel yönetim tarafından açılıyor. Benzer şekilde 1995'deki İzmir-Çeşme yarımadası ve çevresi SİT kararlarına karşı (Urla Belediyesi dışında) hemen tüm belediyeler ve yine tüm farklı siyasal eğilimlerine rağmen **"tepkide"** birleşirlerken, İstanbul'un Sarıyer-Beykoz ilçelerini kapsayan SİT kararlarının kaldırılması yönünde açılan davalarda da **"davacılar"** listesindeki

belediyeler değişik siyasal partilere ait kimliklerini tek bir hedefte ve üstelik dayanışma içinde bir araya getirebiliyorlar.

Kültürel ve doğal miras üzerindeki bu genel duyarsızlık koalisyonunun,ulusal bağımsızlık ve kültürel kimlik konularında da “**küreselleşme**” süreciyle de bütünleşen bir genel yabancılaşmaya doğru eğilim göstermesi,kuşkusuz rastlantı sayılamaz.

Sözgelimi Avrupa kentlerinde en önemli turistik konaklama potansiyelini pansiyon türü kullanımlarla bu sektöre kazandırılan tarihsel kent dokuları ve bu dokulardaki geleneksel binalar oluştururken,Türkiye’de aynı dokular ve binalar yıkıma ve yok oluşa terk edilerek, tüm ayrıcalıklı imar teşvikleri ve parasal olanaklar kentsel kimlikleri de parçalayan büyük ve uygunsuz kütleli otel yapılarına veriliyor. Galata’da, Zeyrek’de,Süleymaniye’ de ya da Eyüp’de bir kültür varlığı niteliğindeki binasına pansiyon işleviyle restore etmeye niyetlenen kişiler ne Kültür Bakanlığı’ndan, nede Turizm Bakanlığı’ndan kredi yardımı görürken,tarihi Taşkışla binasını örten ve Dolmabahçe yamaçlarındaki özgün silüeti tarihe gömen bir gökdelen otel,üstelik bir çok katı “**İş merkezi**” olarak da turizm yerine ticarete ve ranta dönük yapılmasına rağmen,sadece Turizm Bakanlığı’ndan değil, Valilikten ve sınır değişikliğiyle “**himayesine**”verildiği Şişli Belediyesi’nden bile sınırsız destek bulabiliyor.....

Özellikle 1980’lerden sonra sayıları giderek artan tüm bu tür örnekler de şunu gösteriyor ki,artık Türkiye’de siyasal rengi ne olursa olsun,yönetime egemen olan genel anlayış; tarih,doğa ve kentsel mirası bir ulusal ve evrensel zenginlik olarak değil,tam tersine “**zenginleşme**” yolunda bir engel ve hatta kolayca gözden çıkartılabilecek kadar da önemsiz ve değersiz varlıklar olarak görüyor.

Üstelik bu genel politika yine 1950’lerdeki yık-yap-sat dönemini başlatan ve ilerleyen yıllarda da imar afları zinciriyle gecekondulaşmayı “**kaçak kentleşmeye**” dönüştüren yasal ve yönetsel kurumlaşmalar sonucunda,artık toplumun geniş bir kesiminde davranış biçimini ve siyasal eğimleri belirleyen yeni bir sosyal kültürle de bütünleşiyor...Bu kültür ise yağmaya karşı uyumlu,hatta onu olağan ve sanki gerekli bile bulabilen bir “**yurttaş**” tipi de yaratarak yaygınlaşıyor...

1980 ‘LER ve TURİZM YAĞMASI

İmar ve yatırım kararlarında tarihsel ve doğal değerleri göz ardı eden yağmaya dönük politikaların 1950’lerdeki ilk büyük hamlelerinin ardından ikinci büyük dalga ise 1980’lerle birlikte başladı. Üstelik bu yeni dalga,daha önceki gibi sadece imar hukukunda değil,başta turizm ve ormancılık olmak üzere koruma,madencilik,tarım ve hatta çiçeği burnundaki çevre mevzuatında da yine yağmaya dönük yönlendirici düzenlemelerle hemen tüm yasal ve kurumsal yapılanmayı etkisi altına aldı.

Dönemin bu yönündeki ilk radikal girişimi,hiç kuşkusuz 1982 yılının Mart ayında yürürlüğe giren **Turizm Teşvik Yasası**’ydı.

Bugün bile yürürlükte olan ve şu ünlü “**turizm merkezleri**” uygulamasını başlatan Turizm Teşvik Yasası,ülkeye döviz girdisi sağlayacak turistik yatak sayısını arttırmak adına en önemli teşviği yatırımcıya 49 yıllığına ucuz kamu arazisi tahsis etmek şeklinde görüyor,ayrıca bu arazilere yol,su,elektrik ve telekomünikasyon gibi alt yapı hizmetlerinin de devlet tarafından öncelikle yapılmasını öngörürken,tesislerin yapım

ve donanımı için de inşaat ve tefriş kredilerini düşük faiz ve uzun geri ödeme takvimleriyle başlatıyordu.

Yasanın işte bu içerikteki uygulaması,daha ilk yatırım teşviklerinden itibaren kentsel,doğal ve kültürel koruma alanlarıyla ormanlarda ve kıyılarda öncelikle “**ayrıcılık imar olanakları**” sağlamak şeklinde gerçekleşti ve 15 yıldır da yine aynı anlayış içinde sürüyor. Yasaya göre devletce teşvik edilmesine karar verilen yatırımlar için seçilen arsa ya da araziler,imar planlarındaki ya da diğer mevzuattaki konumu ve yapılaşma koşulları ne olursa olsun,Turizm Bakanlığı’nın teklifi ve Bakanlar Kurulu Kararıyla “ **turizm merkezi**” ilan edilebiliyor. Kamu arazilerinin yanısıra yatırımcıların kendi özel mülkiyetlerindeki arsalarında bu şekilde turizm merkezi kabul edilerek,yine Turizm Bakanlığı’na devredilen yetkilerle özel ve ayrıcalıklı imar haklarıyla donatılmasını da sağlayan Yasa’da, örneğin bir gün Gülhane Parkı’nın bile turizm merkezi kapsamına alınarak ortasına dev bir otele izin verilmesini önleyecek hemen hiç bir önlem de bulunmuyor.

Nitekim bu serbestlik yine 1980’lerin ortalarından itibaren öylesine örnekler yarattı ki,söz gelimi İstanbul’un en çok tartışılan yapıları olan **Park Otel, Gökkafes, Conrad, Swiss otel** gibi hem kentsel dokuyu ezen,hem özgün silüeti parçalayan,hem de topluma ait ve kent kültürüyle bütünleşmiş tarihi nitelikli yeşil alanları işgal eden tesisler Turizmi Teşvik Yasası’nın ilk ürünleri oldular. Ege ve Akdeniz kıyılarında da korunması gerekli doğal ve arkeolojik SİT’ler aynı uygulamayla turistik tesis arsalarına dönüştürüldüler. O kadar ki örneğin Muğla’nın Ortaca İlçesindeki Sarıgerme bölgesinde antik Pisilis kentinin tam üzerine inşa edilen,hatta tarihi kalıntıların taşları inşaatla kullanıldığı için de İzmir Koruma Kurulu’nun durdurma ve soruşturma kararını aldığı bir otel tesisi,dönemin Başbakanı tarafından hizmete açıldıktan sonra ilerleyen yıllarda pet şişe kullanmadığı ve cam şişede su servisini yeğlediği için “**çevrecilik ödülü**” bile almıştı...

Turizmi Teşvik Yasası, yönetmeliklerle de birlikte öylesine geniş bir yağma olanağı yarattı ki, Turizm Bakanlığı’nın yatırımcılara yönelik yasayı ve uygulamayı tanıttığı Türkçe ve İngilizce kitaplarda şöyle olanaklar bile yer alabiliyordu: Eğer yatırımcının tesis kurmak istediği bir arazi özel mülkiyetseyse ve satın alamıyorsa, hükümet burayı turizm alanı kapsamına alabiliyor ve yine aynı yasadaki yetkisiyle Turizm Bakanlığı eliyle de kamulaştırabiliyordu. Aynı arazi bu yöntemle artık kamu mülkiyetine geçtiğinden, bu kez turizm merkezi kararıyla imara da açılarak oraya tesis kurmak için öncelik hakkını elde eden söz konusu yatırımcıya 49 yıllığına tahsis ediliyordu.

Anayasa’daki kamulaştırma ilkeleriyle birlikte mülkiyet hakkı ve çevre korumaya yönelik bir çok hükme açıkça aykırı olan bu mevzuatın günümüzde de hala yürürlükte olmasının en önemli nedeni, bir “**12 Eylül dönemi yasası**” olması.

Çünkü, Anayasa’nın geçici 15. Maddesi, 12 Eylül 1980’de yönetimi ele alan askeri idarenin 1983’deki ilk genel seçimlere kadar yürürlüğe koyduğu tüm yasa ve kararnameler hakkında Anayasa’ya aykırılık savıyla dava açılmayacağını hükme bağlıyor. 1982 yılının Mart ayında yürürlüğe giren, yani aynı yılın Kasım ayındaki Anayasa’yla ilgili halkoylaması bile beklenmeden, bir anlamda “**anayasasız**” bir ortamda devreye sokulan Turizmi Teşvik Yasası da işte bu “**dokunulmazlık**” içinde, hukuksal çelişkileriyle birlikte yürürlükte kalıyor.

Ne var ki Anayasa'daki bu kural, Turizmi Teşvik Yasası'nın geçen 15 yıl içinde iktidara gelen hemen tüm siyasal partilerce **"kullanılmış"** olmasını da aslında haklı ve meşru kılmıyor. Çünkü geçici 15. Madde yasanın sadece Anayasa'ya aykırılık saviyle iptaline engel oluyor. Buna karşın aynı döneme ait yasalarda **"değişiklik"** yapılmasına kısıtlama getirmiyor. Nitekim özellikle 1984-1989 döneminde de Turizmi Teşvik Yasası'nda bazı değişiklikler yürürlüğe sokuluyor ve örneğin Turizm Bakanlığı'nca onaylanan Turizm Merkezi Planları hakkında eğer belediyelerde belli bir sürede olumlu meclis kararı almazlarsa bu planları **"kabul etmiş sayılacakları"** şeklinde daha da yağmacı kurallar getiriliyor.

Bu nedenle böyle bir yasada, uygulamanın hiç değilse kentsel ve çevresel değerler yok edilmeden sürebilmesi için mümkün olabilecek değişiklikleri yapmayan tüm iktidarlar, hatta bunu önermeyen tüm partiler, hiç tartışmasız 15 yıldır yürürlükte olan bir yağma hukukunun da sorumluluğunu 12 Eylül yönetimiyle paylaşmış oluyorlar.

ORMAN YAĞMASI

Yine 1980 sonrasında ve bugünlere dek orman ve ormancılıkla ilgili mevzuatta yapılan düzenlemeler de Turizmi Teşvik Yasası'ndaki yağmacı anlayıştan hiç farklı değil ve hatta onu tamamlar nitelikte.

Orman talanıyla ilgili ilk ve en büyük yeşil ışık da 1982 Anayasası'nda yakılmış. 169. Ve 170. Maddelerde yer alan ve **"orman olarak muhafazasında yarar görülme-yen"** alanların **"orman dışına çıkartılmasını"** öngören hükümler, ilerleyen yıllardaki ormanları gözden çıkartan yasa değişikliklerine de dayanak oluşturuyor. Hatta yine aynı maddelerde **"şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulundukları yerlerin"** de orman dışına çıkartılabileceğine yönelik ifadeler, özellikle orman içi kaçak yapılaşmaların giderek aklanması ve hatta ödüllendirilmesi sürecine Anayasal katkıda bulunuyorlar.

Örneğin İstanbul'da hemen tümü bu tür yasa dışı binalardan oluşan ve açıkça ormanı yok ederek kaçak bir şekilde büyüyen kuzeydeki illegal yerleşmeler bir yandan orman dışı alan statüsüne bağlanırken öbür yandan da nüfusları 2000 kişiyi geçtiği için Hükümetçe **"belediye"** bile yapılabiliyorlar.

Benzer şekilde yine Orman Yasası'nda aynı Anayasal dayanakla getirilen yeni hükümlere bağlı olarak, başta turizm yatırımları olmak üzere konut ve villa siteleri, vakıf üniversiteleri ve hemen her türlü proje ve uygulamaya orman arazisi tahsisi olanağı sağlanırken, mülkiyeti şahıslara ait **"özel orman"** denilen ve aslında doğal niteliklerinin korunması açısından devlet ormanlarından hiç de farklı olmayan alanlara da imar izni verilmesi yine yasada yer almıştır ve halen de yürürlükte-dir.

KORUMADA "RANT" İLKELERİ

1980'lerden sonra imar, çevre ve koruma mevzuatındaki arsa ve arazi rantını maksimize etmeyi temel alan düzenlemeler arasında, kamuoyunca pek fark edilmeyen en çarpıcı örnekler ise doğrudan kültürel ve doğal mirasın korunmasıyla ilgili getirilen kurallarda rastlıyoruz.

Aynı dönemde yaygınlaşan bir söylem olarak **“koruma kullanma arasında denge kurmak”** adına korumada yağma kültürünü yansıtan bilim ve kuram dışı uygulamalara da bir anlamda hukuksal meşruluk kazandıran bu kurallar, özellikle kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında özgünlükten...giderek uzaklaşan ve deyim yerindeyse **“göstermelik”** restorasyonların ve hatta **“sahte restitüsyonların”** giderek yaygın ve yerleşik bir koruma uygulaması haline gelmesine de yol açtı. Bir çok sivil mimarlık örneğinin de yine koruma adına yok edilmesini, dahası apartmana dönüştürülerek bir tür **“rant dayanağı”** olarak harcanmasını yarattı.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası gereğince, çoğunluğunu çeşitli bakanlıklara ait bürokratların oluşturduğu ve bu yapısıyla daha önceki GEEAYK'nun bilimsel ve özerk niteliğinin tam tersi bir siyasal bağımlılık gösteren Koruma Yüksek Kurulu'nca belirlenen bu **“koruma ilkeleri”**, Türkiye'nin değişik bölgelerinde görev yapan Koruma Kurulları'nın alacakları kararlara **“yön verdiği”** için büyük önem taşıyor.

Her ne kadar aynı yasada Yüksek Kurul ilke kararlarının bir tür öneri özelliği taşıdığı ve kurulların bu ilkelere rağmen kendi özgür iradeleriyle de karar üretme haklarının bulunduğu benimsenmiş.. ise de, çoğu zaman bakanlığın bürokratik baskısı ve siyasal yönlendirmesiyle böylesi bir özerkliğin yaşama geçirilmesi pek mümkün olmamıştır.

O kadar ki Bakanlık kimi Koruma Kurulu üyelerini olağan süreleri dolmadan görevden alırken bile, bu işlemi eğer dava konusu yapılmışsa, yargıya gönderdiği gerekçeli savunmasında o üyenin Yüksek Kurul ilke kararlarına uymadığını da yasanın ruhuna aykırı olarak belirtebilmektedir. Dahası, kimi Kurul kararları da -ki bunlar çoğunlukla SİT kararlarıdır - yine Bakanlıkça ilke kararlarına aykırı olduğu savıyla durdurulabilmekte, hatta iptali ya da değiştirilebilmesi yönünde ilgili Koruma Kurulu'na **“telkinlerde”** de bulunabilmektedir.

Göstermelik Restorasyonlar

İşte böylesi bir hiyerarşik ilişki içinde, Türkiye'de koruma uygulamalarının hangi kural ve yöntemlerle yapılacağını öngören İlke Kararları arasında,(yağma kültürünün ve rant beklentilerinin korumanın bilimsel ve felsefi özünü de yozlaştırıcı etkilerini yansıtan örneklerin yaratıcısı olma özelliğinden ötürü) belki en çarpıcı olanı, korunması gerekli mimarlık örneklerinin **“guruplara ayrılarak”** müdahale yöntemlerini belirleyen kurallardı.

1980'lerden 1995'e kadar süren ve mimarlık örneklerinin **“4 gurupta”** ele alınmasını öngören bu ilke kararı, bütün özellikleriyle ve tüm sanatsal kimlikleriyle özgün şekline uygun olarak restore edilecek binaları I. gurup olarak kabul ediyor, bunun dışındaki tüm kültürel miras örneklerine değişik oranlarda ve değişik şekillerde ve elbette ki **“kullanım alanlarının da çoğalmasına olanak verecek biçimde”** müdahale edilebileceği anlayışını içeriyordu.

Bu anlayış, örneğin aslında yıkılmadan ve özgün mimari ve strüktürel özellikleriyle restore edilebilecek durumdaki tarihi yapıların bile **“ anıtsal değer “** taşımadıkları, ya da **“ünik “** olmadıkları gerekçesiyle tümüyle yıkılmasına,yerlerine de sadece aynı

görüntüde olan,betonarme inşa edilmiş ve üzeri ahşap kaplanarak bir tür dekoratif cepheyle yenilenmiş apartman türü yapıların yükselmesine olanak sağlayan yaygın bir uygulamayı yarattı.

Örneğin,yıllarca **“2.gurup uygulama”** olarak bir gelenek bile yaratan bu göstermelik restorasyonlar arasında,bulundukları parsel içinde yeri de değiştirilerek, boşaltılan alana yeni apartman blokların dikilmesi,İstanbul’un Kadıköy bölgesindeki en yaygın uygulama olmuştur.

Böylece yine aslında fizik yapıları sağlam olan 20.yüzyılın ilk çeyreğine ait konaklar için bile tarihi bahçelerinde yeni apartman yapılaşmasına olanak sağlanması için 2.ve hatta 3.gurup kültür varlığı statüsüne sokularak yıkılıp parsel kenarlarında yeniden inşasına onay verilebilmiş,hem kültürel bir yok oluşa ve sahteciliğe olanak sağlanırken,hem de aynı bahçelerin yarattığı özgün yerleşme dokusunun yeni yapılaşmayla ortadan kalkmasına yol açılmıştır.

Boyu Uzayan Tarihi Binalar

Aynı ilke kararına göre,**“3.grup”** olarak belirlenen yapıların yıkılarak,üzerlerine yeni katlar da eklenmek suretiyle yeniden inşa edilmeleri ise koruma ve restorasyon etiğiyle birlikte kentsel kimliğin de yine yağma kültürü içinde tahrip edilmesine en uç örneklerdir. Üstelik bu örneklerde,yıkılan eski binanın ön cephesi yeni yüksek binanın ilk bir kaç katında dekoratif olarak gösteriliyor,üzerine eklenen katlar ise farklı bir cephe düzenlenmesi içinde sözde **“çağdaş”** olduğunu kanıtlamış oluyor.

Oysa ki bu yeni bina,artık ne o eski kültür mirasıdır, ne de çağdaş bir mimarlık örneğidir. Tarihin üzerine basarak yükselen,üstelik bunu yaparken de bu yeni yüklenmeyi taşıyamayacağı için aynı tarihi önce yok edip sonra da sadece cephede bir **“pano”** gibi gösteren,kültür ve uygarlık,yoksunu bir garip örnektir.

Gözden Çıkarılan Eski Eserler

İşte böylesi bir koruma ilke kararında,rant beklentilerinin tümüyle elde edilebildiği örnekler ise **“4.grup”** olarak tanımlandı. Buna göre bir eski yapı kültür varlığı niteliğinden ötürü tescil edilmiş olsa bile,eğer çevresindeki yapılaşma hep yeni binalardan oluşuyorsa ; Kurul Kararıyla 4.gruba alınıyor ve tümüyle yıkılıp yerine her yönüyle yeni bir binanın yine çevredeki yeni imar koşullarına göre inşasına izin veriliyordu. Bu gurupta sözde koruma adına konulan tek kural ise röleve ve fotoğraflarının kurul arşivinde saklanmasıydı. Yani,kendisi yok edilse bile,hiç değilse mimarisini yansıtan belgeler gelecek kuşaklara aktarılıyordu.

Bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki kültür varlıklarının bu tür ilke kararlarıyla daha baştan yıkılmalarına olanak sağlanan bir uygulama geleneği içinde,eski yapıların rölevelerinin çıkartılması da hep göstermelik ve içeriksiz çalışmalarla yapılmıştır. Bir kültür varlığının rölevesi, aslında o yapının tüm yapısal, fiziksel,sanatsal ve strüktürel özelliklerinin mimari bir çizim ve anlatım tekniğiyle ve tüm ayrıntılarıyla belgelenmesi anlamına gelirken,nasıl olsa yıkılacağı önceden ilke kararlarıyla da belirlenmiş yapılar için gerçek bir restorasyonda gerekli böylesi bir röleve çalışmasına hemen hiç ihtiyaç duyulmamış,sadece yıkımdan sonra yeni inşa

edilecek binanın eskisi ile aynı ölçülere ve dış görüntüye sahip olabilmesine yetecek kadar bir belgelemeye yetinilmiştir.

Yani açıkcası,bir kültür varlığının rölövesi,korumaya ve belgelemeye değil,imar ve yeni yapılaşma koşullarının belirlenmesine hizmet edecek düzey ve teknikte yapılmaya başlanmıştır.Bu da,rant kültürünün mimari koruma bilimi ve etiği üzerindeki çok önemli tahribatlardan birisidir..

Hayali “Restitüsyonlar “

Korumacılığı uygarlığa değil yağmacılığa hizmet eder hale getiren bu tür ilke kararları arasında,özellikle Boğaziçi'nde yaygın olarak kullanılan en tartışmalı kural ise **“vaktiyle varlığı bilinen eski yapıların yeniden ihyası “** şeklinde özetlenebilecek restitüsyon uygulamaları için getirildi.

Tartışılır olmasının nedeni ise;tarihe ait ve yok olmuş bir kültür varlığının mimari bir değer olarak kente kazandırılmasından çok,gerçek bir restitüsyona olanak sağlamayacak düzeydeki yetersiz belgelerle Boğaziçi'ndeki imar yasağını aşmaktan başka hiç bir anlam taşımayan,eski görünümlü yeni bir bina yapılmasına yasal dayanak yaratılmış olmasıydı.

1980'lerden 1995'e kadar süren ve örneğin eskiden varlığına dair sadece özel idare kayıtlarıyla yetinilmiş , ancak temel kalıntısına bile rastlanmamış **“meçhul binalara “** ait Boğaziçi parsellerinde **“tarihi konak görünümlü “** binaların yapılmasına neden olan bu uygulama,kültürel ve doğal çevrenin korunması için getirilmiş yeni yapılaşma yasağı kuralının sözde yine tarihi çevreyi yeniden yaratma adına çiğnenmesinden öteye de çok ciddi etik sakıncalar taşıyor.

Birincisi;böylesi bir hayali restitüsyonla elde edilen ve en az 19.yüzyıl mimarisini yansıtacak biçimde **“eskinin sadece görsel taklidiyle “** tasarlanmış yeni binalar,çoğu zaman rant dürtüsüyle abartılmış büyük kütle ve boyutlarıyla da gelecek kuşakları her yönden aldatmaya şimdiden aday örneklerdir.

Çünkü,söz gelimi 50 yıl sonra bu binalara bakacak olan insanlar ve hatta mimarlık öğrencileri,Kurul arşivlerindeki dosyaların mimari belgeler açısından hemen tümüyle boş olduğunu bilemeyeceklerinden,karşılarında gerçekten bir 19.yüzyıl binasının durduğunu sanacaklar ve kültürel mirastan esinlenmek adına aslında özgün mimari kimliği taşımayan bir taklit yapıyı gerçek sanarak yanıltılmış etkiler altında kalacaklardır.

Yine bu örneklerde gözlenen ikinci etik sorun ise,böylesi taklit ve hayali projelerin **“gerçekçi”** imajlar taşıyabilmesi için ancak 19.yüzyıl mimarisini çok iyi bilen mimarlarca tasarlanması gerektiğidir. Bu da,Boğaziçi'ndeki koruma amaçlı imar yasağının aşılabilmesi amacıyla eskiden var olduğu ileri sürülen,ve fakat mimari kimliği ve hatta boyutları hakkında bile elde hiç bir belge olmayan eski binaların restitüsyon projeleri düzenlenerek yeni yapılaşma hakkı elde edilmesi yönündeki tasarım hizmetlerinde;**“mimarlık tarihinde uzmanlaşmış “** ve hatta bilimsel kariyerlerini de bu yönde yapmış mimarların tercih edilmesini getirmiştir.

Yani,denilebilir ki uzmanlıkları ve mesleki misyonları “**korumacı**” olan mimarlar, aslında koruma ilkelerini ve hedeflerini de göz ardı eden,dahası temel amacı kültürel değil doğrudan ranta dönük beklentiler olan uygulamalarda uygarlık yerine yağmaya hizmet eder hale getirilmişlerdir...

Olumlu Bir Adım

İşte ,öylesine çok yönlü bir tahribat yaratan koruma ilkeleri,uzun süre yürürlükte kaldıktan sonra Prof.Dr.**Emre Kongar** “ın Kültür Müsteşarı olarak Başkanlığını da yaptığı Yüksek Kurul tarafından **28 Şubat 1995** tarihinde alınan **378** sayılı ilke kararıyla ortadan kaldırıldı.

Aynı ilke kararında,kültür varlığı niteliğindeki yapıların 4 değil ve 2 guruba ayrılabilceğı;birinci gurupta özellikle anıtsal yapıların,diğerinde ise geri kalan tüm mimarlık mirasının tanımlanabileceğı;ayrıca her iki gurupta da yapıların öncelikle yıkılmadan ve yerleri değıştirilmeden özgün mimari unsurları ve konumlarıyla restore edilmelerinin temel prensip sayıldığı ,zorunlu fiziksel nedenlerle kısmen ya da tamamen yıkım gerekse bile bunun her yapı için ayrı ayrı ve kendi özel niteliklerine bakılarak karar verilmesi gereken bir mimari değerdendirme konusu olduğı,ayrıca restitüsyon uygulamalarının da eskiden varlığı bilinen yapıların kültür ve sanat değeri ile mimari özelliklerinin belgelenmesi koşuluyla ve mutlaka özgün kütle ve konumlarıyla yapılabileceğı... yönünde yeni kurallar getirildi.

Yine 378 sayılı ilke kararında bir başka önemli yaklaşım da restorasyon projesini yapan mimarın uygulamanın denetlenmesinden de Koruma Kurulu'na karşı sorumlu olması,buna koşut olarak Mimarlar Odası'nın da Kurul'a sunulacak projeler ve müellifleri üzerinde önceden kendi mesleki denetimini yaparak,uygulama için Kurul'ca onay verilecek projeler hakkındaki yine mesleki görüş ve değerdendirmelerini de ilgili Kurul'a yine önceden rapor etmesinin sağlanmasıydı. Böylece Koruma Kurulları bir yandan uygulamanın denetlenmesinden sorumlu kılacakları proje müellifi mimarların bu yöndeki bir mesleki yetkiye sahip olup olmadıklarını bilerek karar üretirken,öbür yandan koruma projelerinde ilgili meslek kurumunun olası çekincelerini de değerdendirerek aynı kararlarını üretme olanağı elde ettiler.

İşte,böylesine ileri düzeyde ve hemen her yönüyle de yağmacılığın koruma uygulamaları üzerindeki baskısına,tahribatına ve yönlendirici etkilerine karşı hukuksal bir “**önlem paketi**” niteliğı taşıyan 378 sayılı ilke kararının 19 Nisan 1996 'daki bir başka Yüksek Kurul kararıyla iptal edilmesi,dahası yeniden o eski 4 guruplu korumayı,binaları sağa sola taşımayı ve restitüsyonlarda hayali tasarımlarla yapmayı öngören ilkelerin devreye sokulması,ayrıca bu koruma karşıtı ve tarihe duyarsız operasyonun “**milliyetçi-muhafazakar** söylemli bir siyasal kadro tarafından Yüksek Kurula dayatılarak gerçekleştirilmesi,Türkiye'deki temel hukuksal norm ve ilkelerin de koruma konusundaki genel yaklaşımının belirlenmesi açısından önemli bir olanak yaratmıştır.

Çünkü,Yüksek Kurulun 378 sayılı ilke kararını yürürlükten kaldırarak yerine yeniden 1995 öncesine ait yağma kültürünü yansıtan kuralları getirmesine karşı Mimarlar Odası'nca açılan davada,Danıştay söz konusu 1996 operasyonunu kamu yararına ve koruma ilkelerine aykırı bulup iptal etmiş,böylece tarih ve doğa tahribatına yol açan en etkili yasa gücündeki bu kuralların genelde hukuka da aykırı olduğu

belgelenerek,koruma alanında önemli bir kazanım elde edilmiştir. Kuşkusuz bu tür davalarda elde edilen tüm benzeri kazanımlar,ülkedeki yağma sürecinin (kimi yasal dayanakları olsa bile) temelde yine bu ülkenin hala varlığını koruyabilen temel hukuk ilkeleriyle de çeliştiğinin bir göstergesidir. Ya da başka deyişle,Türkiye aslında **“hukuk dışı yasalarla”**ve **“hukuka aykırı kural ve kararlarla ”** yağmalanmaktadır.

DİĞER “HUKUK DIŞI” YASALAR

İşte bu değerlendirme ışığında,tarihsel ve doğal değerlerimizin yağmalanmasında bundan sorumluları hep **“suçsuz”** kılan ve yağma ortamıyla birlikte tahribat sürecini de devamlı kılan diğer ilgili yasalara da kısaca baktığımızda başlıca şu özellikleri saptıyoruz :

İmar Yasası : Yerel ya da merkezi yönetimler imar yetkilerini kültürel ve doğal çevre değerlerini gözetmeden kullanırken,bunu engelleyecek bir bilimsel ve demokratik denetim mekanizması yasada yer almıyor. İmar kavramının **“koruyarak gelişme”** olduğu yönündeki çağdaş kentleşme ilkesi ise yasanın hemen hiç bir maddesine yansımış değil. Ayrıca İmar Yasası,yasa dışı yapılaşmaya karşı öylesine derin bir hoşgörü olanağı sağlıyor ki,örneğin İstanbul’un yüzde 60’ı kaçak deniyor,ancak ne suçlu var,ne de cezalandırılan...

Çevre Yasası: Arsa ve arazi yağmasıyla kentsel rant uğruna tarihi ve doğal çevre tahribatını **“çevre sorunu”** olarak görmeyen bir çevre yasamız var. Buna koşut olarak aynı konu Çevre Bakanlığının da gündeminde yer almıyor ve örneğin tarihi bir saray bahçesini,ya da arkeolojik alanı,veya kentsel SİT dokusunu yok edecek gerçekleştirilen otel ya da iş merkezleri söz gelimi eğer **“ arıtma tesislerini ”** de yapmışlarsa,çevre suçu işlemiş sayılmıyorlar,hatta ödül alıyorlar.

Belediye Yasası : 1930’da yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Yasası hazırlanırken Türkiye ‘de ancak 1975 ‘deki Avrupa Mimari Miras yılıyla birlikte gündeme gelen **“kentsel koruma ”** anlayışı henüz ufukta bile görünmediği için,bu yönde özel hükümler elbette ki yer almamıştı. Ancak,son 20 yıl içinde belediye mevzuatında önemli değişiklikler yapılmasına rağmen,örneğin 1980 sonrası Büyükşehir Belediyeleri Yasası’nda bile yerel yönetimlerin öncelikle o kente ait tarihsel ve doğal dokuyu korumadan sorumlu ve hatta buna zorunlu oldukları yönünde bir anlayışa yer verilmemiştir.

Bu bildiri hazırlanırken (Temmuz-1998) TBMM’ndeki komisyonlarda değerlendirilmekte olan Yerel Yönetim Reformu Yasa taslağında da koruma kavramı ve görevlendirmeler yoktu. Buna koşut olarak ,örneğin İstanbul’un orman ve su havzası gibi imar yasağı bulunan koruma alanlarındaki kaçak yapılaşmayla oluşan yasa dışı yerleşme alanlarının İçişleri Bakanlığı’nca belediye ilan edilmesi de sürüyordu...

Koruma Yasası :SİT alanlarındaki kaçak yapılaşmayı önleyecek ciddi yaptırımlardan yoksun olan 2863 sayılı Koruma Yasası,diğer bazı hükümleriyle bir çok olumlu kuralı da taşımasına rağmen,örneğin Koruma Yüksek Kurulu için getirdiği **“siyasal erke doğrudan bağımlı bürokratik yapılanma ”** modeliyle de koruma alanında yağmacı beklentilere hizmet eden süreçler yaşanabilmesine olanak sağlıyor.